

1 Jakie wyróżnia się rodzaje środków?

Postępowanie sądowe charakteryzuje się zasadniczo pewnym (dłuższym lub krótszym) czasem trwania. Zwłoka wynikająca z konieczności przeprowadzenia poszczególnych etapów przed poszczególnymi instancjami może niekiedy prowadzić do nieskuteczności ochrony prawnej, o którą się wnioskuje, ze względu na czas potrzebny na wydanie orzeczenia lub na jego wykonanie. Mając to na względzie, ustawodawca przewidział zestaw środków służących zwiększeniu skuteczności ochrony sądowej udzielanej na wniosek poprzez ograniczenie możliwości wykonywania określonych praw majątkowych przez pozwanego.

Kwestie związane z zabezpieczeniem roszczenia regulują przepisy art. 389–404 kodeksu postępowania cywilnego.

Zgodnie z art. 391 kodeksu środki służące zabezpieczeniu roszczenia są dozwolone, w przypadku gdy w braku takich środków wykonanie przez powoda praw wynikających z orzeczenia byłoby niemożliwe lub utrudnione oraz gdy: a) roszczenie jest poparte przekonującymi dowodami w postaci dokumentów lub b) ma zostać złożona kaucja w kwocie określonej przez sąd zgodnie z art. 180 i 181 ustawy o zobowiązaniach i umowach. Sąd może – wedle swojego uznania – zażądać złożenia kaucji nawet wówczas, gdy przedstawiono przekonujące dowody w postaci dokumentów.

Podstawową przesłanką i warunkiem koniecznym do zarządzenia środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego jest ryzyko, że powód może nie być w stanie wykonać swoich praw wynikających z orzeczenia, które zostanie wydane w związku z uprawdopodobnionym roszczeniem.

Aby umożliwić zabezpieczenie roszczenia, sąd ocenia, czy spełnione są następujące przesłanki: zabezpieczenie roszczenia jest konieczne, roszczenie jest uprawdopodobnione, a środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego, o który wnosi powód, jest właściwy i odpowiedni w danej sprawie i w odniesieniu do ochrony prawnej, o którą się wnosi.

Zgodnie z art. 397 ust. 1 kodeksu prawo przewiduje następujące środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego:

zajęcie nieruchomości;

zajęcie tymczasowe ruchomości i wierzytelności, w tym zajęcie udziałów/akcji spółki;

inne właściwe środki określone przez sąd, w tym zatrzymanie pojazdu silnikowego lub zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

Sąd może również zarządzić szereg środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego do wysokości wartości przedmiotu sporu (nie ma bowiem potrzeby zabezpieczania kwoty wykraczającej poza wartość przedmiotu sporu).

2 Jakie są warunki orzeczenia takich środków?

2.1 Postępowanie

Zgodnie z przepisami rozdziału 34 kodeksu postępowania cywilnego zabezpieczenie interesu prawnego jest dozwolone na następujących warunkach:

zgodnie z art. 389 kodeksu – w przypadku wszystkich rodzajów roszczeń – na każdym etapie postępowania przed zakończeniem czynności wyjaśniających w postępowaniu apelacyjnym;

zgodnie z art. 390 kodeksu wszystkie roszczenia można zabezpieczyć jeszcze przed wniesieniem pozwu (zabezpieczenie przyszłego roszczenia).

Wniosek o zastosowanie środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego w odniesieniu do sprawy zawisłej w sądzie

Wniosek ten powód wnosi do sądu właściwego do rozpoznania danej sprawy. Sąd może zezwolić na zabezpieczenie roszczenia, wyłącznie jeśli spełnione są przesłanki określone w art. 391 kodeksu: uprawdopodobnienie roszczenia, konieczność zabezpieczenia roszczenia, tj. ryzyko, że orzeczenie sądu uwzględniające roszczenie (w przypadku jego wydania) okaże się bezprzedmiotowe z uwagi na fakt, że pozwany rozporządził swoim majątkiem podlegającym zajęciu, a także adekwatność danego środka. Zgodnie z art. 391 ust. 2 i 3 kodeksu w braku dowodów wystarczających do uprawdopodobnienia roszczenia sąd może również z urzędu zarządzić złożenie kaucji w ustalonej przez siebie wysokości.

Zabezpieczenie roszczenia jest dozwolone nawet w przypadku zawieszenia postępowania.

Wniosek o zabezpieczenie przyszłego roszczenia

Wniosek składa się w miejscu, w którym powód ma miejsce stałego zamieszkania lub w którym znajduje się majątek, który posłuży do zabezpieczenia roszczenia. Jeżeli złożono wniosek o zastosowanie środka służącego zabezpieczeniu interesu prawnego w postaci zawieszenia postępowania egzekucyjnego, wniosek należy wnieść do sądu właściwego ze względu na miejsce, w którym powinna zostać przeprowadzona egzekucja.

W przypadku zarządzenia środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego w odniesieniu do przyszłego roszczenia sąd wyznacza termin zgłoszenia roszczenia, który nie może przekraczać jednego miesiąca. Przesłanki materialne zarządzenia takich środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego są takie same jak w przypadku zarządzenia środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego w sprawie zawisłej w sądzie.

We wniosku należy wskazać środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego, o który się wnosi, oraz wartość przedmiotu sporu. Wniosek należy wnieść do właściwego sądu rejonowego (*rayonen sad*) lub okręgowego (*okrazhen sad*) stosownie do jego właściwości miejscowej i rzeczowej zgodnie z art. 104 kodeksu.

Wniosek może wnieść wnioskodawca lub jego pełnomocnik procesowy (adwokat). Nie wymaga się złożenia dodatkowego egzemplarza wniosku, ponieważ nie doręcza się go stronie przeciwnej z uwagi na fakt, że postępowanie zabezpieczające jest postępowaniem nieprocesowym: postępowanie to toczy się bez udziału strony przeciwnej (na której interes prawny zarządzonego środka będzie wywierał wpływ).

Zarządzone przez sąd środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego są wykonywane przez:

zajęcie nieruchomości – Urząd Rejestrowy;

zajęcie ruchomości i wierzytelności dłużnika – państwowego lub prywatnego komornika, w tym poprzez zawiadomienie przez niego osób trzecich, takich jak banki i inne instytucje kredytowe;

środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego dotyczące pojazdów – właściwe służby policji drogowej;

środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego w postaci zawieszenia postępowania egzekucyjnego – odpis postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia należy przedłożyć właściwemu komornikowi, który wszczął postępowanie egzekucyjne;

inne środki przewidziane w prawie – właściwego państwowego lub prywatnego komornika wybranego przez wnioskodawcę.

W ustawie specjalnej Prawo upadłościowe banków (Zakon za bankovata nesastoyatelnost, ZBN) przewidziano jednak wprost możliwość zabezpieczenia roszczeń o zwrot do masy upadłości banku. Zgodnie z art. 53 ust. 2 ZBN zabezpieczenie roszczenia jest możliwe wyłącznie w przypadku, gdy wnioskowi towarzyszą dowody wystarczające do potwierdzenia jego zasadności. Jeżeli zachodzi prawdopodobieństwo, że wniosek jest bezzasadny, zgodnie

z przepisami ogólnymi dopuszcza się możliwość zastosowania środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego pod warunkiem udzielenia gwarancji; natomiast zgodnie z przepisami szczególnymi należyte uzasadnienie wniosku o zabezpieczenie roszczenia stanowi warunek *sine qua non* jego uwzględnienia. Dlatego też zabezpieczenie roszczenia jest możliwe, jeżeli przedstawiono argumenty i dowody wskazujące na to, że wniosek najprawdopodobniej nie jest bezzasadny. Jest to zrozumiałe, zważywszy na fakt, że zgodnie z art. 403 kodeksu strona występująca o zabezpieczenie ponosi odpowiedzialność za wszelkie szkody poniesione przez stronę przeciwną w rezultacie zastosowania środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego. Ustawodawca przyznaje, że obowiązek wypłaty odszkodowania z tytułu tego rodzaju szkód nie leży w interesie prawnym niewypłacalnego banku (ponieważ skutkowałoby to uszczupleniem masy upadłości i byłoby niekorzystne dla wierzycieli), dlatego też w obowiązujących przepisach ustanowiono wymóg, zgodnie z którym wniosek o zabezpieczenie roszczenia powinien zostać uwzględniony wyłącznie w przypadku przedstawienia wystarczających dowodów uprawdopodobniających jego zasadność.

Zgodnie art. 629a ust. 1 pkt 2 ustawy o handlu (Targowski zakon, TZ) środki, o których mowa w art. 630 ust. 1 pkt 4 TZ, mogą zostać zastosowane w charakterze środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego *ex ante* w toku postępowania upadłościowego, jeżeli jest to konieczne do zachowania majątku dłużnika. Środki te obejmują dokonanie zajęcia, wyznaczenie syndyka tymczasowego, wydanie nakazu zawieszenia toczącego się postępowania egzekucyjnego, opieczątowanie pomieszczeń i sprzętu itp. W przedmiotowym przepisie przyjmuje się założenie, że wniosek, o którym mowa w art. 625 TZ, powinien być dopuszczalny, powinien zostać poparty dowodami w postaci dokumentów potwierdzającymi wystąpienie okoliczności faktycznych uzasadniających zgłaszane roszczenie, a jeżeli nie jest poparty takimi dowodami, wnioskodawca powinien wnieść zabezpieczenie w kwocie wskazanej przez sąd na potrzeby wypłacenia dłużnikowi odszkodowania w przypadku, gdyby nie potwierdzono jego niewypłacalności, lub w przypadku, gdyby nie stwierdzono, że jest on nadmiernie zadłużony (art. 629a ust. 2 TZ); zastosowanie środka służącego zabezpieczeniu interesu prawnego musi być ponadto uzasadnione (jeżeli dłużnik marnotrawi, niszczy lub ukrywa swój majątek, narażając tym samym interesy wierzycieli, a w przypadku niezastosowania wnioskowanych środków wierzyciele mogą ponieść szkody, ponieważ nie będą w stanie zaspokoić swoich roszczeń z majątku dłużnika po jego spieniężeniu). W ustawie przewidziano również wymóg, zgodnie z którym środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego, o którego zastosowanie się zwrócono, powinien być adekwatny i odpowiedni do potrzeb związanych z zabezpieczeniem roszczenia.

Z przepisów art. 629a ust. 1 TZ można wywnioskować, że zabezpieczenia *ex ante* w postępowaniu w sprawie wszczęcia postępowania upadłościowego udziela się wyłącznie w przypadku występowania realnego ryzyka rozporządzenia przez dłużnika swoim majątkiem ze szkodą dla wierzycieli. Sąd jest zobowiązany do zbadania, czy pozostałe przesłanki przewidziane w art. 629a ust. 2 TZ zostały spełnione, wyłącznie w przypadku, gdy spełniono powyższą przesłankę.

2.2 Najważniejsze warunki

Przesłanki materialne pozwalające na zastosowanie środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego (jak opisano powyżej) określa art. 391 kodeksu postępowania cywilnego.

Zabezpieczenie roszczenia alimentacyjnego jest dozwolone nawet wtedy, gdy przesłanki określone w art. 391 kodeksu nie zostały spełnione – wówczas sąd może zastosować środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego z urzędu.

Dozwolone może być również częściowe zabezpieczenie roszczenia, ale tylko w odniesieniu do tych części roszczenia, które zostały wystarczająco uprawdopodobnione.

3 Przedmiot i charakter takich środków

3.1 Jakie składniki majątku mogą podlegać takim środkom?

Co do zasady środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego mogą dotyczyć każdego składnika majątku dłużnika. Zabezpieczenie roszczenia pieniężnego poprzez zajęcie wierzytelności, z których egzekucja jest wyłączona, jest niedopuszczalne.

Zgodnie z art. 393 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego niedopuszczalne jest zabezpieczenie roszczeń pieniężnych w stosunku do Skarbu Państwa, instytucji państwowych oraz placówek służby zdrowia zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o placówkach służby zdrowia.

Środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego mogą obejmować następujące rodzaje aktywów:

długi pozwanego wobec instytucji kredytowych z tytułu rachunków bankowych otwartych w tych instytucjach;

rzeczy ruchome;

nieruchomości;

pojazdy w świetle ich zatrzymania;

czynności w świetle postępowania egzekucyjnego;

określone aktywa przyszłego dłużnika wskazane w innych wyraźnie przewidzianych w prawie przypadkach.

3.2 Jakie skutki mają te środki?

Wszelkie czynności dokonywane przez dłużnika z zamiarem rozporządzenia mieniem objętym środkiem służącym zabezpieczeniu interesu prawnego pozostają nieskuteczne wobec osoby, na wniosek której zastosowano ten środek. Jeżeli chodzi o nieruchomości, nieskuteczne są wyłącznie rozrządzenia dokonane po wpisaniu zajęcia do rejestru zgodnie z art. 452 kodeksu postępowania cywilnego. Z wyjątkiem tej względnej nieskuteczności (względnej nieważności) pozostałe rozporządzenia są w pełni skuteczne i wywołują odpowiednie skutki prawne.

Założenia dotyczące bezskuteczności praw nabytych przez wierzyciela głównego i wierzycieli, którzy przystąpili do postępowania, po zarejestrowaniu zajęcia i otrzymaniu zawiadomienia o zajęciu reguluje art. 453 kodeksu.

Zgodnie z art. 401 kodeksu wierzyciel, którego roszczenia zostały zabezpieczone, może wytoczyć powództwo przeciwko obowiązanemu będącemu osobą trzecią w sprawie kwot lub aktywów, których taki obowiązanym nie zamierza wydać.

Wydatki związane z postępowaniem o zabezpieczenie interesu prawnego ponosi osoba, na której wniosek sąd zarządził odpowiednie środki, na podstawie art. 514 kodeksu w związku z jego art. 401, który to artykuł reguluje środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego.

3.3 Jak długo obowiązują takie środki?

Zabezpieczenia udziela się na podstawie zasady, zgodnie z którą sąd zarządza dany środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego w sprawie zawisłej w sądzie, zanim sprawa ta zostanie rozstrzygnięta w drodze wydanie prawomocnego orzeczenia.

W przypadku zarządzenia środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego w odniesieniu do przyszłego roszczenia sąd wyznacza termin zgłoszenia roszczenia, który nie może przekraczać jednego miesiąca. Jeżeli w wyznaczonym terminie nie zostaną przedstawione dowody potwierdzające roszczenie, sąd z urzędu uchyli środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego na podstawie art. 390 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego.

W przypadku zgłoszenia roszczenia, w odniesieniu do którego sąd zarządził środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego, tak jak to zwykle ma miejsce, środki te pozostają w mocy i wywołują skutki prawne aż do czasu rozstrzygnięcia sprawy.

Przepisy art. 402 kodeksu regulują postępowanie dotyczące uchylania zarządzonych środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego. Na podstawie tego artykułu zainteresowana strona winna złożyć wniosek, którego odpis musi zostać doręczony osobie, która wniosła o zarządzenie środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego, i która może wnieść sprzeciw w terminie trzech dni. Sąd uchyli środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego na posiedzeniu niejawnym, jeżeli ma pełne przekonanie, że przyczyna, dla której środki zostały zastosowane, już nie istnieje lub że pozwany złożył kaucję

w przewidzianym terminie w kwocie, której dochodzi powód (art. 398 ust. 2 kodeksu). Na postanowienie sądu uchylające środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego przysługuje zażalenie, które należy wnieść w terminie jednego tygodnia.

Zgodnie z art. 398 kodeksu zastąpienie zarządzonych środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego innymi jest dopuszczalne w dwóch następujących sytuacjach:

zgodnie z ust. 1 – sąd, na wniosek jednej ze stron, może – po powiadomieniu drugiej strony i uwzględnieniu jej sprzeciwu wniesionego w terminie trzech dni od doręczenia pisma sądowego – zezwolić na zastąpienie jednego rodzaju środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego środkami innego rodzaju; zgodnie z ust. 2 – w przypadku zabezpieczenia roszczenia, które można wyrazić w pieniądzu, pozwany może w każdej chwili zastąpić ustanowione zabezpieczenie poręczeniem gotówkowym lub poręczeniem z innego tytułu bez zgody drugiej strony na podstawie art. 180 i 181 ustawy o zobowiązaniach i umowach.

W przypadkach określonych w art. 398 ust. 1 i 2 kodeksu postępowania cywilnego uchyla się zajęcie ruchomości lub nieruchomości.

Prawo dopuszcza możliwość wytoczenia przez pozwanego powództwa przeciwko powodowi o odszkodowanie za straty, które pozwany poniósł w związku ze środkami służącymi zabezpieczeniu interesu prawnego, jeżeli pozew w sprawie roszczenia, w odniesieniu do którego sąd zarządził środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego, zostało cofnięty lub jeżeli roszczenie nie zostało zgłoszone w przewidzianym terminie, a także jeżeli postępowanie zostało umorzone (art. 403 kodeksu).

4 Czy istnieje możliwość odwołania od takiego środka?

Zgodnie z art. 396 kodeksu postępowania cywilnego na postanowienie sądu o zabezpieczeniu interesu prawnego przysługuje zażalenie, które należy wnieść w terminie jednego tygodnia. W przypadku powoda ten tygodniowy termin rozpoczyna bieg od chwili doręczenia mu postanowienia, natomiast w przypadku pozwanego (strony, na niekorzyść której sąd zarządził środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego), termin ten rozpoczyna bieg od dnia, w którym zostanie mu ono doręczone przez komornika, Urząd Rejestrowy lub sąd zawiadomienie o zastosowaniu środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego. Odpis zażalenia musi zostać doręczony stronie przeciwnej, która ma tydzień na wniesienie odpowiedzi.

Osoby trzecie również uznaje się za mające interes prawny we wniesieniu zażalenia, jeżeli środek służący zabezpieczeniu interesu prawnego wywiera wpływ na przysługujące im prawa. W toku nieprocesowego postępowania zabezpieczającego sąd nie bada, czy pozwanemu przysługują prawa, o ograniczenie możliwości rozporządzania którymi się zwrócono. Z tego względu może dojść do zajęcia nieruchomości, które nie są własnością dłużnika. W takiej sytuacji faktyczny właściciel byłby uprawniony do zaskarżenia postanowienia o zajęciu, mimo że miałby status osoby trzeciej w postępowaniu.

W przypadku wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie zabezpieczenia roszczenia pozwanemu nie doręcza się odpisu takiego zażalenia, ponieważ postępowanie również na tym etapie pozostaje postępowaniem nieprocesowym.

Jeżeli sąd apelacyjny podtrzymał postanowienie o zastosowaniu lub odmowie zastosowania środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego, od tego postanowienia nie służy skarga kasacyjna. Jeżeli sąd apelacyjny zarządził środki służące zabezpieczeniu interesu prawnego, których zastosowania odmówił sąd pierwszej instancji, orzeczenie sądu apelacyjnego można zaskarżyć, wnosząc zażalenie do Najwyższego Sądu Kasacyjnego, jeżeli spełnione zostały przesłanki wniesienia takiego zażalenia określone w art. 280 kodeksu.

Zgodnie z obecnie obowiązującym kodeksem postępowania cywilnego istnieje możliwość odwołania się zarówno od zarządzonych środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego, jak i od kwoty kaucji określonej przez sąd jako warunek zarządzenia tych środków. Odwołanie się do sądu apelacyjnego nie powoduje jednak zawieszenia środków służących zabezpieczeniu interesu prawnego do czasu wydania orzeczenia i ewentualnego uchylenia tego postanowienia przez sąd wyższej instancji.

Ostatnia aktualizacja: 22/09/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.